

SLOVENŠČINA , 7. c; 26. 5. 2020 – 29. 5. 2020

Dober dan, učenke in učenci 7. c!

Ni lepšega, kot imeti dom in doma družino. In ni lepšega, kot imeti dom z družino v domovini, ki je tvoja domovina.

Ljudje zaradi različnih razlogov zapustijo domovino. Literarni junak Bevkove povesti *Lukec in njegov škorec* je z materjo odpotoval proti Ameriki s parnikom. Čez lužo se je odpravil že oče, da bi preveril, če je življenje tam kaj lažje. Nekoč je prispelo pismo; mati je prodala stvari in sta odšla. Če sta se čez leta z očetom vrnila, kot je obljubil, zgodba ne pove.

Marica v Klopčičevi *Mary se predstavi* je dobila v daljnih krajih novo ime; postala je Mary Sustersich. Ne spomni se niti, kako je bilo ime njenemu kraju. Ko so zapustili dom, so ga majhni otroci pozabili. Mati jim še pove, da je stala njihova hiša na lepem kraju, obdana s cvetočimi rožami vseh vrst na oknih in v gredicah, da so s cveta na cvet hitele čebele, da so v sončnih pobočjih ležale njive in da so ob vodi mleli mlino noč in dan. Mati očeta kdaj vpraša o domu. A oče ostane tih in ne odgovori.

Ker je jezen? Ker ima domotožje? ...

Peščica domače zemlje v majhni vrečki okrog vratu je bila dragocenost, ki je izseljence spremljala na poti od doma na tuje. Spominjala jih je na dom, ki so ga zapustili.

Tudi danes odhajajo. Zaradi študija, službe, boljših življenjskih pogojev. Čez čas se vrnejo. A nekateri nikoli.

Nekateri od doma in iz domovine zbežijo. Pregarjeni so od tujih vojska, ki si polastijo dežele, kjer vidijo svoje koristi in možnost za izkoriščanje. Prihrumijo z najsodobnejšimi orožji. Slovenija je v težkih situacijah že pomagala ljudem, ki so iskali pri nas zatočišče, in tudi naša šola je mladim beguncem nudila varnost in izobraževanje. Sporazumevali smo se na vse načine, da smo se le razumeli. Čez čas so se otroci naučili sporazumevati že v slovenskem jeziku, mi pa smo postali bogatejši za kakšno besedo v njihovem jeziku.

Hudo je, kadar pridejo v domovino tuji oblastniki in postavljajo pravila in zakone, kako se morajo ljudje vesti. V katerem jeziku smejo govoriti.

Preveč tujcev si je v zgodovini lastilo tudi slovensko zemljo. Potujčevali so nas. Spreminjali so slovenska imena očetov, mater, otrok v tuja. V šolah Slovenci na slovenski zemlji niso smeli govoriti v edinem jeziku, ki so ga razumeli. Če so tuji učitelji ali njihovi pomagači izvedeli, da otroci govorijo zunaj šole slovensko, so jih zatožili šolskim oblastem in so bili hudo kaznovani.

Lovro Kuhar – Prežihov Voranc, slovenski pisatelj, je ta čas doživel. V Solzicah, zbirki zgodb iz svoje mladosti, je opisal tudi dogodek iz svojega življenja, ko je zgodaj zjutraj, še pred odhodom v šolo, kjer je moral govoriti le nemško, gnal živino na pašo. In tam je nekoga srečal ...

V nadaljevanju tega navodila preberi črtico Lovra Kuharja – Prežihovega Voranca: »Dobro jutro«.

Lovro Kuhar – Prežihov Voranc
DOBRO JUTRO

Tudi pri nas je bila utrakvistična šola, to se pravi dvojezična šola, v kateri je bila slovenščina v prvem razredu učni jezik, medtem ko je od drugega razreda dalje bila učni jezik nemščina. Slovenščina je ostala le še učni predmet. To pa je bilo le takrat, ako se je zanjo priglasilo dovolj učencev. Ako učencev ni bilo dovolj, tedaj je dvojezičnost ostala le na papirju. Učitelji na naši šoli so bili večinoma nemčurji, nemški hlapci, zato so skrbeli za to, da za pouk slovenskega jezika ni bilo dovolj učencev. Pouk na šoli se je nehal navadno ob štirih popoldne, slovensko uro pa so dali od štirih do petih. Učenci so bili že izmučeni, mnogim se je mudilo domov na pašo ali na kako drugo delo in zato se niso priglašali na slovensko uro.

Razen tega so znali učitelji še na drug način priskutiti slovenski pouk. Ob vsaki priložnosti so govorili otrokom, da naj se le pridno uče nemškega jezika, ker bodo z njim v življenju daleč prišli. Imeli bodo mnogo lažji kruh. Zakaj s slovenskim jezikom se nikamor ne pride. Če znaš samo slovenski, si sposoben kvečjemu za kakega hlapca ali težaka. Taka stalna propaganda se je otrok seveda morala prijeti. Ni pa se je oprijela le otrok, ampak se je premnogokrat oprijela tudi staršev samih. V resnici je bilo v praktičnem življenju takrat tudi res tako, kakor so trdili naši učitelji. S slovenščino nisi nikamor mogel, ker so naš jezik takrat povsod preganjali.

Zato se je večkrat zgodilo, da sem bil pri slovenski uri edini učenec. Moj oče mi je namreč zabičeval, da moram brezpogojno k slovenski uri. Ako ga ne bi ubogal, bi me bil nabil. Z enim samim učencem se pa učitelj ni hotel ukvarjati. Tako je dvojezičnost naše šole največkrat sama po sebi prenehala in oblast je dosegla svoj smoter.

Nekega dne smo dobili novega učitelja, ki ni znal ali ni hotel znati slovenski, dasiravno je imel slovensko ime. Dotihmal smo otroci v šoli slovenski molili, slovenski pozdravljali, s prihodom tega učitelja pa se je vse to nehalo. Najprej smo se morali naučiti nemški moliti pred poukom in po njem. V nekaj dneh smo to že znali. Potem smo se začeli učiti nemškega pozdravljanja. Imeli smo dolge vaje:

»Dobro jutro – Guten Morgen!«

»Dober dan – Guten Tag!«

»Dober večer – Guten Abend!«

Hodili smo mimo učitelja in ga pozdravljali v nemščini. Ko nam je to že gladko šlo, nas je pohvalil in rekel:

»No, zdaj ste šele postali ljudje.«

Na cesti nam pa nemško pozdravljanje ni šlo tako gladko iz ust kakor v šoli. Učiteljstvo smo seveda takoj vsi nemški pozdravljali. Drugače pa je bilo, kadar smo srečevali domačine in znance. Pri teh srečanjih nam nemška beseda nikakor ni hotela iz ust. Bilo nas je skoraj sram nemškega pozdravljanja. Počasi pa se je nemško pozdravljanje le udomačilo. Jaz sem sam imel s to rečjo sila težaven položaj. Doma mi je oče zabičeval, da na cesti nikakor ne smem nemški pozdravljati, ampak slovenski. Grozil mi je s prizemnikovcem, ako ga nisem ubogal.

»Na cesti učitelj nima kaj ukazovati!« se je drl nad menoj. »V šoli ga ubogaj, na cesti pa ga ni treba.«

V šoli me je pestil pa učitelj, ki je takoj zvedel, če ga na cesti kak šolar ni ubogal. Imel je na žalost že med učenci take, ki so se mu prilizovali in mu nosili pošte. Kratko in malo šola je le imela uspeh. Čez kakega pol leta je naša šola vseprek pozdravljala nemški, čeprav je bil naš kraj popolnoma slovenski in sta tu živeli le dve nemški družini. Če je kak tujec prišel v naš kraj, je moral dobiti vtis, da je prišel v nemški kraj.

Tudi mene se je ta šolska novotarija naposled oprijela kljub temu, da je doma oče rohnel proti njej na vse pretege. Bil sem že toliko razvit, da sem ljudi poznal, kdo izmed domačinov drži z Nemci, kdo pa s Slovenci. Če sem srečal na cesti kakega Slovenca, sem ga pozdravil po slovenski, če pa sem srečal kakega nemškega privrženca, sem ga redno pozdravljal po nemški.

Tako sem tudi jaz postal človek in koroška šola je imela uspeh na celi črti.

Nekega zgodnjega jutra sem gnal živino na pašo. Takrat sem bil z novim šolskim duhom in napredkom že prepojen. Ura je bila mogoče šele štiri zjutraj in po dolinah je bilo še vse polno megle. Po tleh je bilo rose kakor vode, in ker sem bil bos, me je skoraj zeblo. Živino sem moral napasti do šole. Take zgodnje ure so bile zame zelo hude in napol zaspan sem se nevoljen pomikal za živino. Sreča je bila zame le, da je bila tudi živina še lena, neprespana, in se ni kaj dosti zmenila za okolico, ampak se je mirno držala navajene poti. Počasi je korakala živina, menda kakih osmero glav, proti pašniku. Razen topotanja živinskih korakov ni bilo slišati nobenega drugega glasu, le nekje daleč so peli petelini.

Tedaj sem na poti pred seboj nenadoma zagledal prikazen, ki se je nisem prav nič razveselil. Ta prikazen ni bila nič drugega kakor gosposko oblečen človek, ki je imel ogrnjen dežni plašč in mi je počasi korakal nasproti. Srečati gosposkega človeka ob tej zgodnji uri je bilo res več kot nenavadno. Kdo ve, kaj ga je prignalo sem? Ali je namenjen mogoče k nam? Zaman sem skušal razsoditi, kaj mi je vrglo na pot tega gospoda.

Nisem pa še dobro končal s temi mislimi, ko me je začelo gristi nekaj drugega. Tega človeka bo treba pozdraviti. Na vsak način pozdraviti! Toda kako, slovenski ali nemški? Tako sta se v moji notranjščini začela boriti med seboj šolska vzgoja in domača vzgoja. Tujec je bil po vsej svoji podobi Nemec. Mogoče je bil iz bližnjega letovišča in se sprehaja že ob tej zgodnji uri. Saj letoviščarji niso vsi pri zdravi pameti. Toda kaj, če bi tujec bil Slovenec? Kaj naj torej storim? Nisem se mogel odločiti, ker me je navzlic šolski vzgoji le bilo še sram nemško pozdravljati.

Razdalja med tujcem in menoj je bila vedno manjša. Postajal sem vedno nemirnejši, čimbolj se mi je tujec približeval. Zakaj je nisem takoj pocedil pod cesto v grmovje, brž ko sem ga zagledal, sem si očital. Zdaj je bilo na žalost prepozno in bi ne bilo posebno olikano, ako bi to storil. Tedaj sem upal, da se bo v zadnjem hipu še izognil živini, toda tudi to upanje mi je splavalo po vodi, zakaj tujec se živini ni izognil, pač pa se mu je živina izognila v velikem ovinku. Zdaj sva bila že čisto blizu skupaj. Mene je spreletavala vročina. Vrhu tega sem imel še grozen občutek manjvrednosti, tujec je bil lepo oblečen, medtem ko sem bil jaz sirotej in še bos. Gotovo sem bil ves rdeč v lice, ko sva prišla vštric. Tedaj mi je prišlo iz ust kar samo od sebe:

»Guten Morgen ...!«

Moj glas je bil svečan, podložniški in srce mi je pri pozdravu zelo močno utripalo. Tujec bo gotovo zelo zadovoljen in neko toplo čustvo me je navdajalo.

Toda nenadoma se je pred mano zrušil ves svet. Tujec je zasukal glavo proti meni, da sem mogel videti njegove oči. Te oči so bile ponižujoče, obsojajoče. Z močnim značilnim glasom je tujec odzdravil po slovenski:

»Dobro jutro, mladi gospod!«

Vse, kar sem v naglici mogel zapopasti, je bilo zame udarec po glavi. Mahoma se mi je od doživete sramote stemnilo pred očmi. Bil sem tako neznansko ponižan, da bi se bil najrajši pogreznil na dno pekla. Lovil sem sapo kakor utopljenec.

Tujec je šel dalje po poti in jaz si nisem upal pogledati za njim. Komaj sem čakal, da so njegovi koraki utihnili pod bregom, ki se je nagibal proti domači hiši.

Takoj me je zaskrbelo, če tujec morebiti le ne gre k nam po kakih opravkih in bo očetu povedal, da sem ga po nemški pozdravil. To bi me stalo nekaj udarcev s prizemnikovcem. Toda sramota, ki sem jo doživel, je bila močnejša od strahu pred očetom. Priznal sem si, da sem kazen celo zaslužil, če bi me doletela.

Pravkar doživeto ponižanje me je temeljito in na mah poučilo, kako prav je imel moj oče, ko je rohnel proti vpeljavi nemškega pozdravljanja v šoli. Sprevidel sem, da sem tej potujčevalni novotariji tudi jaz podlegel. Spoznal sem, da sem v važnem trenutku zatajil samega sebe, svoj rod in svoj dom. Če bi tega ne bil storil in bi bil ubogal očeta, bi te velike sramote nikdar ne doživel. Moje dejanje je bilo grdo. Tega me je naučil tujec, ki ni bil tujec, ampak človek našega rodu, ki se ni sramoval slovenskega pozdrava, čeprav je bil nedeljno oblečen.

Ko sem vse to čisto jasno spoznal, sem si globoko oddahnil in v moji notranjosti se je odluščilo nekaj težkega in ogabnega in odplavilo od mene. Zdaj sem dihal mnogo laže. Ko sem stisnil iz srca zadnjo tesnobo, sem zažal pesti in se v mislih zarekel:

»Moj rod, nikdar več v življenju te ne bom izdal ...!«

Pri tej prisegi je vstajalo na vzhodni strani svetlo jutro, ki je bilo zame, kljub veliki sramoti, katero sem bil pravkar doživel, stokrat svetlejše in stokrat veličastnejše, kakor so bila vsa moja jutra dotihmal.

utrakvističen (lat.): dvojezičen

nemčur: ki se dela Nemca

propaganda (lat.): načrtno hvaljenje svojih pogledov, nazorov, blaga

dotihmal (star.): do takrat

prizemnikovec (nar.): palica

sirotej (nar. koroško): sirota; izraža, da je kdo v stanju, ki vzbuja sočutje in usmiljenje

Razmisli. Prebral si resnični dogodek iz življenja avtorja Lovra Kuharja – Prežihovega Voranca.

Katero šolo je obiskoval? Kakšno vzdušje je bilo v njej in kdo je poučeval slovenske otroke? V katerem jeziku so govorili? Kako je bilo z rabo slovenskega jezika v šoli in zunaj nje? Kakšna nelepa razvada se je razširila v kraju in kdo jo je razpihoval?

Kaj se je zgodilo nekega zgodnjega jutra, ko je Lovro gnal živino na pašo? V kakšnih težavah se je znašel? O čem je premišljeval? Zakaj se je odločal med pozdravom v slovenščini in nemščini? Kako se je odločil? Kaj se je zgodilo po pozdravu? Kaj je otrok doživel? Kako se je ob tem počutil?

Katero odločitev in prisego je po tem spoznanju sprejel? Kako se je ob tej prisegi počutil? S katero simboliko v naravi lahko povežeš sklepno dejanje zavezanosti svojemu rodu?

Ponovno preberi črtico.

Na list literarne mape zapiši:

- svoje mnenje o prebrani črtici; primerjaj utrakvistično šolo z današnjo in pomen jezika za otroka, za narod;
- obnovo prebrane črtice.

Kaj pa je **črtica**? Črtica je kratka pripoved.

Katere so njene **značilnosti**? Zanj je značilen **razmišljujoč uvod**, po njem pa pripovedovalec predstavi **poseben, izjemen dogodek**, razpoloženje iz življenja književne osebe. V zaključnem dejanju sledi **misel, ki je globlje spoznanje**.

Pripovedovanje je prvoosebno in zgoščeno. Jezik je bogat, prevladuje poročanje o dogajanju. V **zbirki črtic Solzice** je pisatelj Lovro Kuhar – Prežihov Voranc povedal veliko lepega, pa tudi grenkega o sebi, svoji družini, prijateljih. Zbirka nosi letnico 1949.

Na list literarne mape zapiši tudi značilnosti črtice in še **življenjepisne podatke o avtorju**. Poišči jih v dosegljivih knjigah in na spletu. Če imaš Solzice doma, jih preberi. Če ne, si jih ob priložnosti izposodi v knjižnici. V teh kratkih zgodbah boš skozi otroške oči pisatelja spoznal tedanji čas, kako so živeli ljudje, ki so pomagali ohraniti slovenski rod do današnjih dni.

Vsak od nas je v svojem času odgovoren za ohranjanje materinščine. Ne hlepimo po tujem, a ohranjati moramo svoje.

Jezik je identiteta naroda, zato moramo nanj paziti kot na punčico svojega očesa.

Želim, da mi na naslov hgmilena@gmail.com sporočite, kako vam gre po novem pri slovenščini in kako jo razumete.

Lep pozdrav do prihodnjič!

Milena Herblan Gostiša